УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.08.024>

УДК 338.24.021.8: 338.49

JEL: E61; H54; H70; I28; P41; R12

І.М. БОБУХ, д-р екон. наук, с. н. с.,

завідувачка відділу економічного зростання та структурних змін в економіці,

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,

вул. Панаса Мирного, 26, 01011, Київ, Україна,

e-mail: bobukh@nas.gov.ua,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4178-3991>

О.А. ГЕРАСИМОВА, науковий співробітник відділу економічного зростання та структурних змін в економіці,

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,

вул. Панаса Мирного, 26, 01011, Київ, Україна,

e-mail: egerasimova@ukr.net,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3278-1051>

РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК СТРУКТУРНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ: ІНВЕСТИЦІЙНІ АСПЕКТИ, МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА АУДИТ *

Сформульовано основні завдання «дорожньої карти» з деталізацією можливостей розбудови інфраструктурного забезпечення та промислового потенціалу підвищення конкурентоспроможності регіонів України на основі аудиту з урахуванням визначених слабких місць і перешкод для залучення інвестицій.

Ключові слова: структурні реформи; розвиток інфраструктури; інвестиції; інклюзивний економічний розвиток; агенції сприяння інвестиціям; дуальна освіта.

Процвітання та інклюзивний економічний розвиток України можуть стати реальністю тільки за умови послідовного здійснення необхідних структурних реформ у ключових сферах. Одними з найголовніших є інфраструктурні зміни, що мають на меті фасилітувати приплив інвестицій в економіку України. Адже, за результатами досліджень поведінки діючих і потенціаль-

* Статтю підготовлено в межах виконання НДР «Інклюзивні інститути забезпечення розвитку економіки України» (№ державної реєстрації 0119U103647).

Ц и т у в а н н я: Бобух І.М., Герасимова О.А. Розвиток інфраструктури як структурна реформа в Україні: інвестиційні аспекти, міжнародний досвід та аудит. *Економіка України*. 2020. № 8. С. 24—39. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.08.024>

них інвесторів [1], саме задоволення базових потреб у веденні господарської діяльності, до яких відноситься інфраструктура, є вирішальним при прийнятті рішень з інвестування.

Про необхідність здійснення структурних реформ, зокрема і в Україні, наголошується у звітах багатьох міжнародних організацій, у тому числі Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), Європейської комісії, Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Європейського банку реконструкції і розвитку (ЄБРР). Однак недостатньо дослідженими залишаються аспекти розбудови інфраструктури як структурної реформи в Україні крізь призму розвитку інвестиційної діяльності регіонів для забезпечення сталого та інклюзивного економічного розвитку, поширення інформації про інвестиційні можливості місцевих громад, цільовий пошук та встановлення контактів з потенціальними інвесторами, що навіть ще більше актуалізується в умовах обмеженості фінансових ресурсів.

Основними передумовами залучення інвестицій в економіку окремих регіонів і територіальних громад є впровадження місцевими органами влади нових технологій, модернізація застарілої інфраструктури (так званої *hard*-інфраструктури, зокрема транспортної, енергетичної), що дозволить підвищити конкурентоспроможність різних галузей економіки регіонів; запровадити інноваційні підходи в управлінні для залучення інвестицій (моніторинг пропозицій та конкурсів міжнародних проєктів, фондів, спрямованих на місцевий економічний розвиток, просування місцевих брендів, консультаційні послуги підприємцям тощо) й розвивати *soft*-інфраструктуру, яка включає, зокрема, освіту, інформаційно-комунікаційні технології для забезпечення потреб потенціальних інвесторів, що також потребує наукового осмислення в рамках досліджень.

Отже, **мета статті** — обґрунтувати завдання «дорожньої карти» з деталізацією можливостей розбудови інфраструктурного забезпечення і промислового потенціалу підвищення конкурентоспроможності регіонів України на основі аудиту з урахуванням виявлених інфраструктурних прогалин і майбутніх потреб інвесторів, що стосується, передусім, розбудови *hard*-інфраструктури (наприклад, дорожньої та електромережі для нових промислових підприємств) і *soft*-інфраструктури (як-от розвиток освіти, діяльність агенцій сприяння інвестиціям).

Глобальна криза викликала необхідність переосмислення підходів до сутності й видів структурних реформ, потрібних для країн на різних стадіях їх економічного розвитку. Передкризові акценти на загальних питаннях підвищення гнучкості, скорочення витрат, дерегуляції, лібералізації та приватизації змінилися на більш конкретні й проактивні напрями політики зростання з посткризовим фокусуванням на нерівності, добробуті, інклюзивному зростанні, егалітарних міркуваннях та ефективності [2, с. 102—112]. Розмаїття дефініцій структурних реформ відображає широту спектру їх застосування, в якому, однак, присутні ключові моменти, що формують стрижень і характер перетворень. Зокрема, за визначенням фахівців Європейської комісії, структурні реформи спрямовані на подолання перешкод для реалізації основних факторів зростання шляхом лібералізації ринків праці, товарів та

послуг для сприяння створенню робочих місць і залученню інвестицій; підвищення продуктивності, конкурентоспроможності та посилення потенціалу зростання і компетентності регулювання. При цьому виділяють п'ять основних напрямів структурних реформ: управління та державне адміністрування; податкові надходження та управління державними фінансами; зростання та бізнес-середовище; ринок праці, медичні та соціальні послуги; фінансовий сектор і доступ до фінансування¹ [3]. Водночас у рамках структурних реформ ЄС усе ще недостатньо представлено сфери розподілу доходів та багатства, промислової, інноваційної політики і як hard-, так і soft-інфраструктури. У пропонованому переліку структурних реформ також бракує акцентів на інклюзивному і сталому розвитку.

За дефініцією експертів МВФ, структурні реформи — це реформи структури економіки країни з метою підвищення її продуктивності та стимулювання довгострокового зростання, які спрямовані на вирішення проблем економічної пропозиції та повинні привести до більш ефективного розподілу ресурсів [4]. Але певні аспекти цього підходу є дискусійними, особливо щодо відсутності в країнах з низьким рівнем доходів необхідності в регулюванні технологій, інновацій та промисловості й низької пріоритетності питань юридичної системи і прав власності. Реформування юридичної системи, у тому числі судової, а також забезпечення захисту прав власності наразі є першочерговим завданням як у цілому для країн, що розвиваються, так і для України зокрема.

У вітчизняній науковій традиції під структурними змінами у вузькому сенсі розуміють зміни в продуктово-галузевій структурі економіки. Більш обґрунтованим і останнім часом більш визнаним є розширене трактування. Зокрема, колом учених під керівництвом В.М. Гейця до цих змін додаються і зміни у складі виробництва і споживання ресурсів: інвестицій та основного капіталу (галузева, технологічна, вікова та інші структури), трудових, матеріальних та енергетичних ресурсів [5, с. 45—52]. Однак наступним кроком має стати розширення вітчизняних підходів до міжнародних у термінах структурних реформ.

Як наголошують фахівці Світового банку, структурні реформи мають на меті розподілити ресурси у такий спосіб, щоб сформувати умови для справедливого зростання і створення робочих місць, забезпечуючи сприятливе бізнес-середовище (верховенство права, якість бюрократії, мінімізація корупції), підтримуючи розвиток інститутів, підвищення продуктивності праці шляхом забезпечення інфраструктурного капіталу та рівність доступу до державних послуг. Відповідно до Вашингтонського консенсусу², структурні реформи мають включати: лібералізацію торгівлі, передусім імпорту (особливо усунення кількісних обмежень, таких як ліцензування тощо),

¹ Structural Reform Support Programme (SRSP) / European Commission [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/funding-opportunities/funding-programmes/overview-funding-programmes/structural-reform-support-programme-srsp_en (дата звернення: 21.11.2019).

² Washington Consensus // Encyclopedia Britannica [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.britannica.com/topic/Washington-consensus>; Washington Consensus / Wikipedia [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://en.wikipedia.org/wiki/Washington_Consensus

будь-якого захисту торгівлі через низькі та відносно єдині тарифи; лібералізацію прямих іноземних інвестицій; приватизацію державних підприємств; дерегуляцію, зокрема скасування норм, які перешкоджають виходу на ринок або обмежують конкуренцію, за винятком норм, виправданих з міркувань безпеки, захисту навколишнього середовища і прав споживачів, та пруденційного нагляду за фінансовими установами; забезпечення прав власності. Таким чином, термін «структурні реформи» пройшов декілька етапів еволюції: якщо на початковому етапі МВФ і Світовий банк використовували термін «структурні корективи» для опису таких реформ, як торгівля і лібералізація цін, збалансований фінансовий баланс, сприяння прямим іноземним інвестиціям або боротьба з корупцією, які, серед іншого, були частиною програм МВФ, то на наступному етапі структурні реформи, які були умовами позик Світового банку та ЄБРР, можуть бути охарактеризовані як переважно реформи, що посилюють гнучкість, які щодо країн, що розвиваються, найкраще узагальнено в рамках Вашингтонського консенсусу. Нинішній етап еволюції трактування структурних реформ, що значною мірою викристалізувався після кризи 2008—2009 рр. (і якнайкраще відображений у звітах ОЕСР про розвиток економіки та рекомендаціях щодо політики ЄС), можна охарактеризувати як більш проактивні реформи, що сприяють інклюзивному і сталому зростанню, тобто ведуть до прогресу в добробуті³.

Узагальнюючи дефініції різних учених і міжнародних організацій та враховуючи сучасні ціннісні акценти трансформацій, вважаємо, що *основним принципом і передомінантною метою структурних реформ є забезпечення соціально-економічного розвитку шляхом більш ефективного використання ресурсів. А поточний спектр необхідних реформ повинен характеризуватися спрямованістю на інклюзивний і сталий розвиток, тобто на прогрес у забезпеченні добробуту широких верств населення та справедливий розподіл ресурсів між поколіннями.*

Важливо зауважити, що провідними фахівцями проводиться розмежування макроекономічної та структурної політик, які мають доповнювати одна одну, однак кожна з них має свої специфічні риси. Так, К. Байєр зазначає, що, на відміну від макроекономічної політики, яка має на меті вплив на циклічний розвиток, попит і є короткостроковою, *структурна політика* орієнтована на фундаментальну сторону пропозиції економіки й спрямована на отримання довгострокових ефектів [6]. Макроекономічна політика є агрегованою, спрямована на фактичне зростання, розрив ВВП шляхом використання національними банками та міністерствами фінансів заходів монетарної та фінансової політики, тоді як структурну політику спрямовано на окремі сегменти, сектори, фактори економіки, потенціальне зростання шляхом здійснення структурних реформ багатьма суб'єктами, зокрема міністерствами, відомствами, уповноваженими органами влади. Взаємодія між структурною та макроекономічною політикою є тісною: важливими є як макросередовище здійснення реформ, вплив макрозмін на структуру, так і вплив структурних реформ на формування макросередовища [7; 8; 9].

³ Economic Policy Reforms 2014 / OECD 2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.oecd.org/eco/growth/overview-of-structural-reform-actions-2014.pdf>

В умовах європейської інтеграції Україна може розраховувати на зменшення розриву та наздоганяючий розвиток за рахунок поширення нових виробництв високотехнологічних товарів та послуг від більш інноваційних країн об'єднання. Такий варіант розвитку має спиратися на приплив прямих іноземних інвестицій та технологій, включення місцевих виробників до ланцюжків постачання великих мультинаціональних підприємств (МНП). При цьому потрібно розуміти, що популярна ідея ендогенного зростання та випереджального розвитку за рахунок власних ресурсів може бути втілена лише в дуже обмеженому переліку секторів (у першу чергу в ІТ-секторі, де більшість працюючих становлять самозайняті). Для освоєння нових високотехнологічних товарів та послуг найчастіше потрібними є фінансування науки (в тому числі фундаментальної) як пріоритету для держави на рівні країн ЄС, а також масштабні інвестиції в сучасне виробництво. Зрозуміло, що власних ресурсів Україна для цього не має. Крім того, на думку деяких авторів, які досконально вивчили модель розвитку ЄС, сценарій ендогенного випереджального розвитку потребує високого професіоналізму державного управління й подолання корупції [10, с. 288].

Інтеграція в європейську інфраструктуру пов'язана із створенням єдиних транспортних, енергетичних і телекомунікаційних мереж, включенням до європейського науково-дослідного простору. Це означає подальший розвиток людських ресурсів і стимулювання зростання економіки знань. Тому розвиток інфраструктури є необхідним як для бізнесової діяльності в цілому, так і для створення умов для розробки її нових напрямів, пов'язаних із залученням інвестицій, та нових технологій, що є одним з ключових чинників процвітання України, для впровадження інновацій і реалізації гео економічних переваг у процесі євроінтеграції. Істотне збільшення припливу інвестицій в економіку України вимагає вагомих зрушень у створенні високорозвинутої інфраструктури⁴. З огляду на це, потрібна розробка «дорожньої карти» щодо розбудови промислового потенціалу та інфраструктурного забезпечення підвищення конкурентоспроможності регіонів України з метою обґрунтування заходів з підвищення конкурентоспроможності вітчизняної промисловості та інвестиційної привабливості регіонів на основі аудиту промислового потенціалу й інфраструктурного забезпечення, визначення слабких місць та перешкод для залучення інвестицій. Для припливу інвестицій важливо розвивати *hard-інфраструктуру*, насамперед транспортну: дороги, аеропорти тощо. Якість доріг України в основному не відповідає європейським стандартам, тому дорожню інфраструктуру потрібно оновлювати. Однак, незважаючи на масштабну реконструкцію доріг, яка відбулася в останні роки, ця робота часто є несистемною і залежить від органів місцевого самоврядування. Як наслідок, ці процеси відбуваються нерівномірно в різних регіонах України, про що свідчить і розташування нових, побудованих протягом 2015—2019 рр. заводів з виробництва асфальту та будівельних матеріалів (рис. 1), які розміщуються в безпосередній близькості від ремонтіваних ділянок.

⁴ Інфраструктура являє собою фундаментальні засоби і системи, що обслуговують країну, місто чи іншу область, включаючи послуги та засоби, необхідні для функціонування її економіки [11].

Рис. 1. Розташування нових (2015—2019 рр.) заводів з виробництва асфальту та будівельних матеріалів

Джерело тут, рис. 3 і 4: побудовано авторами на основі інтерактивних даних «Підприємства, відкриті в Україні з початку 2015 року» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uprom.info/maps-business/>

Ще одним важливим компонентом інфраструктури для потенціального інвестора (особливо для Greenfield-інвесторів⁵) є доступ до комунікацій, насамперед до електромереж. З огляду на особливості розташування електростанцій, різні частини України є донорами чи одержувачами у виробництві електроенергії. Отже, аграрні в минулому Захід і Центр України наразі не мають достатніх енергетичних потужностей, що передусім стосується інфраструктури атомних електростанцій (АЕС), теплоелектростанцій (ТЕС) та гідроелектростанцій (ГЕС) (рис. 2).

За даними Міністерства енергетики України, з 1 по 29 грудня 2018 р. АЕС виробляли 51% загальної частки електроенергії, ТЕС — 43%, ГЕС — 4%, решта — 2%. Водночас дедалі більшого значення набувають альтернативні джерела енергії, зокрема сонячної та вітрової, станції з виробництва якої наразі активно будуються в Україні.

Однак нові енергетичні об'єкти також розташовані нерівномірно (рис. 3). Брак електроенергії на Заході, надлишок електроенергії на Сході та нестача нових потужностей з відновлюваної енергетики зумовлюють проблеми для інвесторів, і особливо для Greenfield-інвесторів, коли вони потребують під-

⁵ Greenfield-інвестиції — це тип прямих іноземних інвестицій, коли головна компанія створює дочірню компанію в іншій країні, будуючи свою діяльність з нуля. Крім звенення нових виробничих потужностей ці проекти можуть також включати будівництво нових розподільних вузлів, офісів і житлових приміщень (What Is a Green Field Investment? // Investopedia [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.investopedia.com/terms/g/greenfield.asp>).

Рис. 2. Інфраструктура електростанцій в Україні

Джерело: Мережа електростанцій в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://uprom.info/maps-business/>

ключення до загальної електромережі. Це створює певні перешкоди у вигляді необхідності отримання додаткових дозволів для підключення нових об'єктів до існуючої мережі, що істотно здорожчує дану послугу. Додаткові труднощі виникають у інвесторів у зв'язку з непрозорістю процесу підключення, можливістю його раптового подорожчання протягом цього процесу (навіть більш як у 10 разів, як це, зокрема, сталося з австрійською корпорацією Head International Holding GmbH⁶, якій за підключення до електромереж у Вінницькій області, як виявилось у листопаді 2019 р., потрібно заплатити 1,6 млн євро (3972 грн за 1 кВт), тоді як на етапі підписання меморандуму потенціальним інвесторам було оголошено вартість у 300 грн за 1 кВт [12]), відсутністю всієї необхідної відповідної інформації в інвестиційному паспорті області чи району.

Ситуація з вирішенням питань, пов'язаних з підключенням до системи електропостачання, в Україні є однією з найгірших у світі: 128-ме місце із 190 країн світу⁷, що зумовлює необхідність структурних реформ як у сфері

⁶ Австрійська корпорація, що виробляє спортивне спорядження для зимових видів спорту, тенісу та підводного плавання з аквалангом. ТОВ Хед Вінниця має намір побудувати у Вінниці завод з виробництва спорядження для зимових видів спорту (лижі, лижні черевики, лижні кріплення та ін.). На будівництво планується витратити 80 млн євро. Компанія створить 1000 робочих місць (EconSight-Ranking – The most innovative companies in the world (2019) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.econsight.ch/en/ranking-the-most-innovative-companies-in-the-world> (дата звернення: 20.12.2019)).

⁷ Doing Business 2020 / World Bank Group. — Washington DC : World Bank Publications, 2019. — 135 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2020> (дата звернення: 28.11.2019).

Рис. 3. Розташування і потужність (МВт) нових (2015—2019 рр.) сонячних та вітрових електростанцій в Україні

Рис. 4. Розташування в Україні нових (2015—2019 рр.) промислових підприємств

підключення до електромереж, так і щодо інших компонентів hard- і soft-інфраструктур.

Більшість створених в Україні протягом 2015—2019 рр. компаній середнього та високотехнологічного секторів розташовані в західній частині країни (рис. 4). Таке розміщення відбувається через інтеграцію України в європейський економічний простір, і дані тенденції й надалі зберігатимуться. Компанії намагаються оптимізувати транспортні витрати, тому розміщення

Рис. 5. Місцезнаходження навчальних закладів із STEM-спеціалізацією по регіонах України
Джерело: побудовано авторами на основі даних: Інформаційна система «Конкурс» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.vstup.info> (дата звернення: 17.08.2019).

виробничих майданчиків у східних регіонах на сьогоднішній день є мало-ймовірним. Крім того, значну роль у рішенні щодо розміщення виробництв має безпекова ситуація, що склалася. Проте нині більшість університетів, які мають потужну інженерну базу, знаходяться в східній частині України (без Києва та Львова). Такі диспропорції створюють певні перешкоди для інвесторів, оскільки вони потребують не тільки хороших доріг та комунікацій, а й якісної робочої сили (рис. 5).

Така невідповідність розміщення нових підприємств, які потребують кваліфікованої робочої сили, розташуванню навчальних закладів необхідного напрямку призводить до ситуації, коли роботодавець не може знайти персонал для щойно збудованих потужностей. Більшість навчальних закладів, що навчають STEM-спеціальностям⁸, традиційно розташовані у великих промислових агломераціях східної частини України (рис. 5). Така сама ситуація складається з розміщенням технопарків у західній частині, розвиток яких стримується не тільки обмеженнями hard-інфраструктури, а й браком кваліфікованого персоналу.

У нашому дослідженні підприємства автомобільної галузі навмисно об'єднано з високотехнологічними секторами, оскільки більшість МНП, які працюють у цій сфері, щороку стають світовими інноваційними лідерами. Так, згідно

⁸ STEM (Science, Technology, Engineering and Mathematics) — наука, технології, інженерія, математика. Цим терміном традиційно окреслюють підхід до освітнього процесу, відповідно до якого основою здобуття знань є проста та доступна візуалізація наукових явищ, що дає змогу легко охопити і опанувати знання на основі практики і глибокого розуміння процесів. STEM-освіта не тільки спрямовує увагу на природничо-науковий компонент навчання та інноваційні технології, але й активно розвиває творчу складову особистості та критичне мислення. За даними досліджень, залучення 1% населення до STEM-професій приносить економіці держави зростання ВВП на 50 млрд дол. [13]

Рис. 6. Партнерство інвесторів та ЗВО в рамках дуальної освіти в Україні

Джерело: побудовано авторами на основі інформації щодо діяльності компаній: Yazaki-Ukraine [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://yazaki-ukraine.com/news/official/212-prodovzheniya-spivraci-mizh-tov-yadzaki-ukrayina-ta-uzhgorodskim-centrom-profesiyno-tehnichnoyi-osviti.html>; Fujikura-automotive [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.fujikura-automotive.com/en/news/collaboration-memorandum-between-fauv-and-polytechnic-university.html>; Kromberg & Schubert [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://kroschu.info/>; Bordnetse Ukraine [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.sebn-career.com/>

з BCG Global Innovation Survey, у 2019 р. до топ-50 найбільш інноваційних компаній світу потрапила ціла низка МНП, які відносяться до автомобілебудівного сектору: Tesla (9-те місце), BMW (27-ме), Toyota (37-ме), Volkswagen (включно з Audi та Porsche — 38-ме), General Motors (40-ве), Daimler (включно з Mercedes-Benz — 47-ме місце)⁹. За рейтингом EconSight-Ranking — The most innovative companies in the world (Найбільш інноваційні компанії світу), у 2019 р. на 6-му місці опинилася компанія Ford; далі місця розподілилися так: Toyota — 13-те, GM — 15-те, BMW — 25-те, Mitsubishi Electric — 30-те, Honda Motor — 34-те, Hyundai Motor — 36-те, Nissan Motor — 78-ме, Tata Motor — 93-те¹⁰.

Незважаючи на наявність в Україні значної кількості навчальних закладів, більшість з них не співпрацює з великими інвесторами. Система дуальної освіти, яка дуже поширена в розвинутих країнах і країнах, що розвиваються, у нас тільки починає застосовуватись і представлена поодинокими випадками (рис. 6). Це стримує розвиток матеріальної бази самих

⁹ BCG Global Innovation Survey (2018) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.bcg.com/ru-ru/publications/2019/most-innovative-companies-innovation.aspx> (дата звернення: 18.09.2019).

¹⁰ EconSight ranking of the most innovative companies in the world // EconSight, 2019 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.econsight.ch/en/ranking-the-most-innovative-companies-in-the-world/> (дата звернення: 10.07.2020).

університетів, створення нових лабораторій та доступ до новітніх технологій. Проблема також полягає у відсутності повного доступу до наукового простору та публікацій через обмежене фінансування. Залучення ж великих інвесторів до співпраці із закладами вищої освіти (ЗВО) — один із способів розв'язання таких проблем. Також в Україні практично немає налагодженої системи співпраці інвесторів із ЗВО з проведення короткострокових стажувань на виробничих майданчиках корпорацій, що є значно поширеним в інших країнах.

Ще одним прикладом soft-інфраструктури, яка потребує подальшого розвитку, є мережа агенцій сприяння інвестиціям (ACI) (IPAs — Investment Promotion Agencies). Агенції сприяння інвестиціям, які надають послуги та підтримують потенціальних і активних інвесторів через свою регіональну мережу, представляють окремі регіони та країну в цілому для зовнішнього світу. Ще у 1990 р. дослідники Л. Веллс і Е. Вінт сформулювали чотири основних напрями діяльності ACI [14]: 1) створення привабливого іміджу країни; 2) генерація інвестицій; 3) надання послуг потенціальним інвесторам; 4) активне інвестиційне лобіювання.

У рамках цих напрямів діяльності цілями функціонування IPAs є інформаційне забезпечення для покращення взаємодії між інвесторами і урядом, освітньою системою та вітчизняними постачальниками, інформаційна, юридична підтримка і забезпечення зворотного зв'язку¹¹.

Однак певні прогалини у роботі як самих агентств, так і державних органів влади гальмують приплив інвестицій у сектори економіки. Основними проблемами, притаманними діяльності українських агентств, є невиконання ними базових інформаційних функцій, а саме: низький рівень комунікації між інвесторами та потенціальними постачальниками; необізнаність інвесторів про ринок праці (в розвинутих країнах усю інформацію стосовно вищих навчальних закладів, які випускають спеціалістів заданого профілю, підприємств, що виготовляють суміжну продукцію, компаній, що вже працюють у даних секторах, розміщено на сайті агенцій у вигляді єдиної бази). Також доцільною є інформація, що стосується середнього заробітку за тією чи іншою спеціальністю в цілому по Україні та в обраному регіоні; майже повна відсутність співпраці між інвесторами і закладами вищої освіти у підготовці необхідних фахівців. Поінформовання потенціальних інвесторів про стан і якість hard- і soft-інфраструктур сприятиме покращенню інвестиційного середовища. Крім того, агентства з просування інвестицій мають безпосередній контакт з інвесторами, а отже, краще обізнані з тими проблемами, з якими стикаються діючі та потенціальні інвестори, володіють більшими компетенціями у просуванні окремих регіонів чи країни в цілому, ніж місцеві органи влади. Таким чином, їх доцільно залучати до процесу проведення структурних реформ.

¹¹ Information Portal Ukraine Investment Promotion Office / Ukraine Invest [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ukraineinvest.com> (дата звернення: 15.10.2019).

ВИСНОВКИ

Виявлені загальні тенденції, слабкі місця, інфраструктурні прогалини, перешкоди для залучення інвестицій і майбутні потреби інвесторів у розвитку інфраструктури України, що заважають розбудові промислового потенціалу, зумовлюють необхідність їх подальшої деталізації, у тому числі з урахуванням регіональних особливостей. Для підвищення рівня ефективності та більш точного цільового спрямування заходів з розвитку інфраструктури як структурної реформи в Україні необхідною є розробка «дорожньої карти» для деталізації на основі аудиту, яка повинна включати такі завдання.

1. Здійснення аудиту промислового потенціалу шляхом визначення слабких місць у діяльності підприємств і перешкод розвитку і просуванню продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках шляхом збирання статистичної інформації та виходячи з даних опитувань керівників підприємств. Для реалізації завдання необхідно провести аудит проблем підприємств (опитування) на предмет: наявності невикористаних потужностей та можливостей їх нарощування; ступеня гнучкості виробництва і спроможності в короткі терміни освоїти випуск нових видів продукції; відповідності виробничого обладнання сучасним запитам для виробництва інноваційної продукції; можливостей кредитування підприємства; використання цифрових технологій у бізнесі; взаємодії з державними органами влади; задоволення потреб у кадрах; використання сучасних цифрових технологій у просуванні продукції на ринках.

2. Здійснення аудиту інфраструктурного забезпечення, визначення слабких місць і перешкод залученню інвестицій. Для реалізації завдання доцільно здійснити аудит інвестиційної привабливості регіонів. У рамках аудиту провести опитування ключових стейкхолдерів на предмет проблем регіонів щодо розширення виробництва та залучення інвестицій: проблеми розвитку енергетичної інфраструктури, комунальної та дорожньої інфраструктур; аналіз освітньої інфраструктури, проблем підготовки та перепідготовки кадрів, ринку праці; провести аудит інформаційної діяльності обласних і районних державних адміністрацій в представленні даних щодо наявного потенціалу (інвестиційний паспорт району, об'єкти інвестування).

3. Оцінювання потреб у промисловій продукції на внутрішньому ринку. Для реалізації завдання слід провести аналіз зовнішньоторговельної діяльності за визначеними товарними групами (сальдо експорту-імпорту продукції, умов торгівлі, імпорту товарів з високим ступенем обробки за класифікацією World Integrated Trade Solution); оцінити невикористаний експортний потенціал за товарними групами порівняно із загальносвітовими тенденціями за методологією Міжнародного торговельного центру (International Trade Centre — ITC).

4. Аналіз інвестиційної діяльності у промислових секторах економіки. Для реалізації завдання необхідно проаналізувати інвестиції в промислові сектори за останні п'ять років (нові підприємства або розширення потужностей) за типами інвесторів, обсягом інвестицій, кількістю створених робочих місць та географічних локацій.

5. *Аналіз діяльності ключових стейкхолдерів щодо розвитку малого і середнього підприємництва та поліпшення інвестиційного клімату.* Для реалізації завдання доцільно провести аудит виконання програм залучення інвестицій та поліпшення інвестиційного клімату і розвитку малого та середнього підприємництва на рівні ОДА; визначити основні типові проблеми, характерні для всіх регіонів, та особливості, притаманні окремим регіонам, для їх подальшого дослідження на рівні місцевих органів влади.

6. *Розроблення рекомендацій для ключових стейкхолдерів і приватного бізнесу з підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості регіонів і промислових підприємств.* Перспективність дослідницької роботи в цьому напрямі та важливість результатів, які передбачається отримати, визначаються тим, що стан підприємництва регіонів свідчить про: низький рівень його розвитку за виробництвом промислової продукції та зосередженість у посередницьких секторах економіки; слабку професійну підготовку кадрів для потреб бізнесу; пасивність підприємців в отриманні інформації та недостатній рівень знань щодо чинного законодавства; неспроможність бізнесу скористатися потенціалом зовнішніх ринків; недосконалість податкового законодавства.

З огляду на те, що проводжувані на місцевому рівні заходи з підвищення конкурентоспроможності регіонів не завжди досягають успіху, необхідними є їх аудит і коригування для виявлення прогалин у законодавстві та місцевому управлінні. У рамках виконання роботи на першому етапі доцільно провести аудит на рівні областей України, під час якого виявити найбільш проблемні регіони. Другий етап може включати детальний аналіз діяльності найбільш проблемної області (пілотний проект). На третьому етапі можливий ґрунтовний аналіз кожного регіону з деталізацією на рівні місцевих органів влади (РДА та місцеві ради). Виконання цих завдань має передбачати обробку статистичної інформації, необхідні опитування та запити до регіональних органів влади, узагальнення з урахуванням світового досвіду методичних та практичних підходів для розробки заходів щодо використання наявного підприємницького капіталу з метою збільшення частки промислового виробництва у валовому регіональному продукті, підвищення конкурентоспроможності регіонів України; виявлення основних проблем і перешкод на шляху розвитку підприємництва; розроблення пропозицій з підвищення ефективності місцевих органів влади для реалізації програм регіонального розвитку та залучення інвестицій, розвитку дуальної освіти; створення інформаційної інфраструктури для сприяння інвесторам, місцевим виробникам і найманим працівникам з метою полегшення спілкування між ними (зокрема, інтерактивних карт поточних інвесторів, постачальників, продукції підприємств та специфіки освітніх установ). Результати такого аудиту слугуватимуть потужним підґрунтям для розробки макро-, мезо- і мікроекономічних програм розвитку, у тому числі регіональних і окремих підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Moran T. Foreign Investment and Supply Chains in Emerging Markets: Recurring Problems and Demonstrated Solutions / Peterson Institute for International Economics // Working Paper. — 2014. — Dec. 1 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://ssrn.com/abstract=2534095>
2. Bayer K., Breitenfellner A. The appropriate role of structural reforms in E(M)U Deepening // Focus on European Economic Integration. — 2018. — Iss. Q3-18. — P. 102—112.
3. Masuch K., Anderton R., Setzer R., Benalal N. (Eds.) Occasional Paper Series. Structural policies in the euro area [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ecb.op210.en.pdf>
4. Ostry J.D., Berg A., Kothari S. Growth-Equity trade-offs in Structural Reforms // IMF Working Paper. — 2018. — Jan. 5 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2018/01/05/Growth-Equity-Trade-offs-in-Structural-Reforms-45540>
5. Структурні зміни та економічний розвиток України : моногр. ; [Геєць В.М., Шинкарук Л.В., Артьомова Т.І. та ін.] ; [за ред. Л.В. Шинкарук] / НАН України; Ін-т екон. та прогноз. — К., 2011. — 696 с.
6. Bayer K. Which Structural Reforms Does E(M)U Need to Function Properly? // Policy Notes and Reports 28 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [wiiw.<https://wiiw.ac.at/which-structural-reforms-does-e-m-u-need-to-function-properly-dlp-4782.pdf>](https://wiiw.ac.at/which-structural-reforms-does-e-m-u-need-to-function-properly-dlp-4782.pdf)
7. Bordon A.R., Ebeke C., Shirono K. When Do Structural Reforms Work? On the Role of the Business Cycle and Macroeconomic Policies // IMF Working Paper. — 2016. — WP/16/62.
8. Campos N., De Grauwe P., Ji Y. (Eds.) The Political Economy of Structural Reforms in Europe. — Oxford : Oxford University Press, 2018. — 320 p.
9. Kleinknecht A., van Schaik F.N., Zhou H. Is flexible labour good for innovation? // Cambridge Journal of Economics. — 2014. — Vol. 38. — Iss. 5. — P. 1207—1219.
10. Сиденко В.Р. Глобалізація — європейська інтеграція — економічне розв'язання: українська модель. — В 2 т. — Т. 2: Європейська інтеграція і економічне розв'язання / НАН України, Ін-т економіки і прогнозів. — К., 2011. — 448 с.
11. O'Sullivan A., Sheffrin S.M. Economics: principles in action. — N.J. : Pearson Prentice Hall, 2003.
12. Гуменний І. Завод австрійської корпорації Head у Вінниці: за підключення до електромереж потрібно заплатити 1,6 млн євро [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://nv.ua/ukr/biz/markets/zavod-head-u-vinnici-pidklyuchennya-do-elektromerezh-obiydetsya-v-1-6-mln-yevro-novini-ukrajini-50052142.html>
13. Шлапак А. Майбутнє української молоді. STEM-освіта // Хвиля. — 2017. — 23 жов. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://hvylya.net/analytics/society/maybutnye-ukrayinskoyi-molodi-stem-osvita.html>
14. Wells L.T., Wint A.G. Marketing a Country: Promotion as a Tool for Attracting Foreign Investment / Harvard Business School. — 2001. — Apr. 09 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://hbswk.hbs.edu/item/marketing-a-country-promotion-as-a-tool-for-attracting-foreign-investment>

Стаття надійшла 06.03.2020

REFERENCES

1. Moran T. Foreign Investment and Supply Chains in Emerging Markets: Recurring Problems and Demonstrated Solutions. *Working Paper*, Peterson Institute for International Economics, Dec. 1, 2014, available at: <https://ssrn.com/abstract=2534095>
2. Bayer K., Breitenfellner A. The appropriate role of structural reforms in E(M)U Deepening. *Focus on European Economic Integration*, Iss. Q3-18, 2018, pp. 102-112.
3. Structural policies in the euro area. K. Masuch, R. Anderton, R. Setzer, N. Benalal (Eds.). *Occasional Paper Series*, available at: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ecb.op210.en.pdf>

4. Ostry J.D., Berg A., Kothari S. Growth-Equity trade-offs in Structural Reforms. *IMF Working Paper*, Jan. 5, 2018, available at: <http://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2018/01/05/Growth-Equity-Trade-offs-in-Structural-Reforms-45540>
5. Heyets V., Shynkaruk L., Artomova T. et al. Structural Changes and Economic Development of Ukraine. L.V. Shynkaruk (Ed.). NAS of Ukraine, Institute for Economics and Forecasting, Kyiv, 2011 [in Ukrainian].
6. Bayer K. Which Structural Reforms Does E(M)U Need to Function Properly? *Policy Notes and Reports* 28, available at: <https://wiiw.ac.at/which-structural-reforms-does-e-m-u-need-to-function-properly-dlp-4782.pdf>
7. Bordon A.R., Ebeke C., Shirono K. When Do Structural Reforms Work? On the Role of the Business Cycle and Macroeconomic Policies. *IMF Working Paper*, 2016, WP/16/62.
8. The Political Economy of Structural Reforms in Europe. N. Campos, P. De Grauwe, Y. Ji (Eds.). Oxford, Oxford University Press, 2018.
9. Kleinknecht A., van Schaik F.N., Zhou H. Is flexible labour good for innovation? *Cambridge Journal of Economics*, Vol. 38, Iss. 5, 2014, pp. 1207-1219.
10. Sydenko V. Globalisation - European Integration - Economic Development: Ukrainian Model, Vol. 2: European Integration and Economic Development. NAS of Ukraine, Institute of Economy and Forecasting, Kyiv, 2011 [in Russian].
11. O'Sullivan A., Sheffrin S.M. Economics: principles in action. New Jersey, Pearson Prentice Hall, 2003.
12. Humennyi I. The Plant of the Austrian Corporation Head at Vinnitsa: 1.6 Million Euros Will Be Required to Connect to the Electric Power Grid, available at: <https://nv.ua/ukr/biz/markets/zavod-head-u-vinnici-pidklyuchennya-do-elektromerezh-obiydetsya-v-1-6-mln-yevro-novini-ukrajini-50052142.html> [in Ukrainian].
13. Shlapak A. The Future of the Ukrainian Youth. STEM education. *Hvylya*, October 23, 2017, available at: <https://hvylya.net/analytics/society/maybutnye-ukrayinskoyi-molodi-stem-osvita.html> [in Ukrainian].
14. Wells L.T., Wint A.G. Marketing a Country: Promotion as a Tool for Attracting Foreign Investment. Harvard Business School, Apr. 09, 2001, available at: <https://hbswk.hbs.edu/item/marketing-a-country-promotion-as-a-tool-for-attracting-foreign-investment>

Received on March 06, 2020

Iryna Bobukh, Dr. Sci. (Econ.), Senior Researcher,
Head of the Department of Economic Growth and Structural Changes in the Economy,
Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine,
26, Panas Myrnoho St., Kyiv, 01011, Ukraine
Olena Herasimova, Researcher at the Department
of Economic Growth and Structural Changes in the Economy,
Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine,
26, Panas Myrnoho St., Kyiv, 01011, Ukraine

INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT AS A STRUCTURAL REFORM IN UKRAINE: INVESTMENT ASPECTS, INTERNATIONAL EXPERIENCE AND AUDIT

It is substantiated that one of the most important prerequisites for inclusive and sustainable economic development is the implementation of structural reforms. In turn, one of the most important structural reforms is the development of both hard infrastructure (including transport, energy) and soft infrastructure (including education, information and communication technologies, a network of investment promotion agencies, etc.). Infrastructural aspects are one of the key in decision-making by investors, and attracting investment is one of the most important factors in Ukraine's entry into a new qualitative level of economic growth, which determines the authors' attention to the investment component. The current range of necessary re-

forms is characterized by a focus on inclusive and sustainable development, i.e. progress in ensuring the well-being of the general population. Against the background of the general low quality of both hard and soft infrastructure facilities, infrastructure disparities are revealed, which relate, first of all, to the inconsistency of placement of most companies of medium and high-tech sectors created in Ukraine in recent years in the western part of the country, which is happening due to Ukraine's ongoing integration into the European economic area, and educational and energy infrastructures, historically concentrated in the east of the country. It is emphasized that there are gaps in the work of both investment promotion agencies and public authorities, which inhibit the inflow of investment. Among them are: low level of communication between investors and potential suppliers; ignorance of investors about the labor market; almost complete absence of a dual education system in Ukraine. The necessity of developing and formulating the main tasks of the «road map» is justified for building industrial potential and infrastructure to increase the competitiveness of the regions of Ukraine on the basis of their audit, weaknesses and obstacles in attracting investment are identified.

Keywords: *structural reforms; infrastructure development; investments; inclusive economic development; investment promotion agencies; dual education.*